СХВАЛЕНО
Педагогічною радою
протокол № 12
від 31.08.2026 року

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказом директора
від 31. 08.2026 року № __35_

_____ Оксана КОВАЛЬЧУК

ОПОРНИЙ ЗАКЛАД «ТУРІЙСЬКИЙ ЛІЦЕЙ»
ТУРІЙСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ
КОВЕЛЬСЬКОГО РАЙОНУ
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
Історія України. Всесвітня історія

(1 год/тиждень)

для 6 класу (адаптаційний цикл базової середньої освіти) на **2026/2027** навчальний рік

Розроблено на основі модельної навчальної програми «Історія України. Всесвітня історія. 6 клас» для закладів загальної середньої освіти (автори Піскарьова І.О., Бурлака О.В., Майорський В.В., Мелещенко Т.В., Щупак І.Я. (наказ МОН № 795 від 12.07. 2021)
Зміст навчальної програми забезпечує підручник «Історія України. Всесвітня історія» (автори: Хлібовська Г.М., Крижановська М.Є., Наумчук О.В. Тернопіль: Астон, 2022.)

Учителі: Мар’ян ЛИЧМАНЮК, Андрій КНИШ

Пояснювальна записка

Інтегрований курс «**Історія України. Всесвітня історія»** реалізує вимоги до обов'язкових результатів навчання громадянської та історичної освітньої галузі. Його особливостями є: 1) інтегрований характер — давня історія України вивчається як складова всесвітньої історії; 2) вивчення історичного матеріалу здійснюється системно в широких хронологічних межах — від появи первісних людей до падіння Західної Римської імперії.

Подана програма є продовженням курсу **«Вступ до історії України та громадянської освіти». Адаптаційний цикл (5 клас).**

Головною метою курсу є розвиток особистості учня/учениці через осмислення минулого, сучасного та зв'язків між ними, взаємодії між глобальними, загальноукраїнськими й локальними процесами; формування ідентичності громадянина України. Сформувати в учнів/учениць основи критичного мислення та особистісного ставлення до історичних подій. Програма курсу спрямована на формування загальних і предметних компетентностей.

Основними завданнями курсу є:

- сформувати у здобувачів освіти розуміння цивілізаційної значущості періоду Стародавнього світу в історії України, Європи та світу в цілому, античної цивілізації як основи для подальшого розвитку європейських суспільств;
- засобами історії формувати певні компетентності: загальні (уміння учитися упродовж життя, громадянська та соціальна компетентність, обізнаність у сфері культури тощо); предметні (хронологічна, просторова, інформаційна тощо);

- розвивати пізнавальний інтерес здобувачів освіти до історії Стародавнього світу через створення умов для активної взаємодії між учителем/учителькою і учнями/ученицями для виконання учнями/ученицями творчих, практичних завдань;
- сприяти формуванню фундаментальних цінностей сучасного світу, а саме — демократії, свободи, поваги до прав людини сприяти розумінню необхідності збалансованого розвитку людства.
- сприяти розумінню необхідності збалансованого розвитку людства.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів історії України, всесвітньої історії у 6 класі передбачають, що учениця/учень:

- мислить історико-хронологічно, орієнтується в історичному часі, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей і її результатами в часі, виявляє зміни та тривалість у житті суспільства;
- мислить геопросторово, орієнтується в соціально-історичному просторі, виявляє взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури й навколишнього природного середовища;
- мислить критично, працює з різними джерелами інформації та формулює історично обґрунтовані запитання;
- мислить системно, виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміє множинність трактувань минулого і сучасного та зіставляє їх інтерпретації;
- усвідомлює власну гідність, реалізує власні права і свободи, поважає права і гідність інших осіб, виявляє толерантність, протидіє проявам дискримінації;

- дотримується демократичних принципів, конструктивно взаємодіє з іншими особами, спільнотою закладу освіти, місцевою громадою і суспільством, долучається до розв'язання локальних, загальнонаціональних і глобальних проблем, усвідомлює необхідність утвердження верховенства права й дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Програму інтегрованого курсу викладено у формі таблиці, яка складається з трьох частин. У першій частині таблиці **Очікувані результати навчання** кожного розділу відповідно до вимог **Державного стандарту та Критеріїв оцінювання діяльності учнів.** Друга частина містить **Зміст навчально-пізнавальної діяльності** інтегрованого курсу. У третій частині подаються **Види навчальної діяльності.**

Дотримуючись принципу наступності в модельну програму введено всю кількість очікуваних результатів навчання та розподілено їх за розділами. Зміст кожного розділу програми містить перелік історичних тем, не розділених на окремі заняття. Вчителі/учительки, орієнтуючись на вимоги щодо підготовки учнів/учениць, мають можливість самостійно визначати назву теми, кількість і перелік питань до кожного уроку залежно від умов організації освітнього процесу, пізнавальних можливостей школярів/школярок, класу й індивідуального підходу вчителя/учительки до викладання. До кожної теми вказано орієнтовані види навчальної діяльності та рекомендований обсяг навчального матеріалу, що має бути опанований учнями за визначений період навчання в процесі досягнення очікуваних результатів і ґрунтується на базових знаннях з громадянської та історичної галузі, визначених Державним стандартом базової середньої освіти (Додаток № 17). Враховуючи принципи академічної свободи вчителя, учитель/учителька можуть визначати конкретні форми та методи роботи, види пізнавальних завдань, зберігаючи загальну спрямованість роботи відповідно до компетентнісного підходу.

Структура курсу
Вступ до інтегрованого курсу історії
Розділ I. Життя людей у первісні часи
Розділ II. Цивілізації Стародавнього Сходу
Розділ III. Давня Греція та її сусіди
Розділ IV. Давній Рим і його сусіди
Узагальнення. Внесок цивілізацій Стародавнього світу в історію людства. Значення давньої історії України як складової світової історії

Очікувані результати навчання	Зміст навчально-пізнавальної діяльності	Види навчальної діяльності
Вступ до інтегрованого курсу історії (1 год)		
Базові знання: *періодизація історії людства, історичні джерела, археологія, ера (епоха), цивілізація.* **Уміння:** ● пояснює різницю між одиницями вимірювання історичного часу і співвідносить їх (рік – століття – тисячоліття); ● розрізняє системи літочислення, пояснює їх на прикладах; ● розуміє періодизацію як спосіб упорядкування історії, критерії, які використовують для періодизації історії; ● розуміє, який вид історичних джерел взято за основу для створення археологічної періодизації; ● розташовує події в хронологічній послідовності, укладає хронологічну таблицю; ● установлює послідовність історичних подій за допомогою лінії часу; ● розв’язує хронологічні задачі з історії	Історична періодизація: світ і Україна. Археологічна періодизація. Хронологічні межі історії Стародавнього світу. Лічба часу в історії Стародавнього світу. Історичні джерела з історії Стародавнього світу	**Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.** Робота з навчальним текстом та підготовка запитань до нього за допомогою ланцюжка запитань Квінтиліана. Фронтальна бесіда, інтерактивні вправи, дискусія. Робота з візуальним рядом (ілюстрації історичних джерел, пов’язаних з подіями історії України). Укладання хронологічних задач

Стародавнього світу;		

● розуміє поняття «ера», «цивілізація»; ● формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій на життя суспільства, окремих груп людей; ● розрізняє історичні джерела за видами (матеріальні/ нематеріальні, текстово-візуальні тощо); ● пояснює способи нагромадження та пошуку інформації; ● добирає інформацію за заданими критеріями; ● використовує пошукові системи для отримання інформації, дізнається значення незнайомих слів; ● розрізняє тексти соціального й історичного змісту; ● виокремлює основне і другорядне в тексті; ● порівнює однотипні пам'ятки історії, природи та культури й пояснює їх значення; ● формулює висновок, судження на основі наведених фактів; ● формулює та обстоює в дискусії власні погляди та переконання на різноманітні теми історії та суспільства; ● визначає значущість історичної та сучасної події для людини і суспільства.		

Ставлення: ● усвідомлює важливість вивчення історії України як невід'ємної важливої складової всесвітньої історії.		
Розділ І. **Життя людей у первісні часи (6 год)**		

Базові знання: *палеоліт, мезоліт, неоліт, енеоліт, «homo sapiens (людина розумна)», первісне стадо, рід (родова община), плем'я, вождь, рада старійшин, матріархат, патріархат, «неолітична революція», привласнювальне господарство, відтворювальне господарство, ремесло, продуктивність праці, стоянки та пам'ятки первісних людей на території України, Трипільська археологічна культура, Середньостогівська археологічна культура, Вікентій Хвойка, язичництво, тотемізм, анімізм, магія.* **Уміння:** ● знає хронологічні й територіальні межі появи давніх людей на Землі, на теренах України;	**Поява і розселення людини на планеті Земля.** Перші люди на теренах України. Теорії походження людини. Кам'яний вік людства. **Життя та заняття найдавніших людей.** **Життя людини на теренах України в первісну добу.** Основні стоянки та пам'ятки первісних людей на території України. **Виникнення землеробства та скотарства. Неолітична революція.** Початок обробки металів. Виникнення ремесел. Зародження торгівлі.	**Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.** Робота з навчальним текстом та підготовка запитань до нього за допомогою ланцюжка запитань Квінтиліана. Робота з картою «Перші люди на землі». Проєкт-порівняння «Знаряддя праці первісної людини епохи палеоліту та неоліту». Практична робота з ілюстраціями стоянок і поселень первісної людини (наприклад, за реконструкціями художника Зденека Буріана). Відкрита дискусія «Теорії походження людини».

● знає назви та місце розташування двох-чотирьох стоянок первісних людей на території України; ● розуміє сутність наукових і релігійних теорій про походження людини; ● висловлює власну думку щодо теорій про походження людини; ● досліджує і використовує історичні джерела для аналізу подій історії Стародавнього світу; ● виявляє чинники, що впливають на заняття, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів) первісних людей; ● установлює послідовність історичних подій із життя людей в первісні часи за допомогою стрічки часу; ● описує перебіг історичних подій з історії людей у первісні часи та визначає тяглість в історичному процесі; ● наводить приклади історичних пам'яток та досягнень первісних людей, які використовуються в сьогоденні; ● виявляє в процесі пошуку інформації про життя первісних людей різні види історичних джерел, зокрема візуальні, артефакти; ● визначає ознаки, що пов'язують артефакти (музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал	**Перші землероби та скотарі України.** Трипільська археологічна культура. Середньостогівська археологічна культура. **Форми організації первісних спільнот.** **Первісна культура та релігійні вірування людей.** Практичні знання та вірування первісних людей. Мистецтво за первісної доби	Створення пригодницьких оповідок з життя первісної людини. Укладання пізнавальної загадки (хмаринки слів, кросворда тощо) за змістом навчального матеріалу. Проєкт «Спадщина Трипільської культури»

з історією первісних людей;		

● порівнює однотипні пам’ятки історії, природи та культури первісних людей і пояснює їх значення; ● добирає приклади, які розкривають поняття/терміни, що використовуються в межах тем розділу «Життя людей у первісні часи»; ● розрізняє природні, економічні, соціальні та культурні зміни, що відбулися в житті людей у первісні часи, наводить приклади впливу цих змін на життя людини й суспільства; ● розуміє сутність і значення неолітичної революції в житті первісної людини; ● розрізняє відмінність між привласнювальним та відтворювальним господарством; ● розуміє значення для первісних людей винайдення та упровадження землеробства і скотарства, початок обробки металів, виникнення ремесел; ● розуміє особливісті господарювання трипільців і носіїв середньостогівської культури; ● розпізнає пам’ятки Трипільської та Середньостогівської археологічних культур; ● формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій з історії первісних людей		

на життя суспільства, окремих груп людей;		

● виявляє (з допомогою вчителя) і пояснює виклики, які стояли перед первісною людиною, суспільством у різних природних середовищах; ● співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації про життя первісних людей (розповідь учителя, текст книжки тощо); ● визначає на карті положення осередків первісних людей на Землі, культурно-історичних пам'яток первісних людей; ● позначає на карті розміщення стоянок і пам'яток первісних людей на території України; ● розрізняє форми релігійних вірувань в первісні часи; ● наводить приклади взаємодії первісної людини та природи **Ставлення:** ● формулює та висловлює власні судження стосовно впливу діяльності первісної людини на навколишнє середовище, її взаємодії з природою		

Розділ ІІ. **Цивілізації Стародавнього Сходу (10 год)**		
Базові знання: *іригаційне землеробство, держава, влада фараона, піраміди, папірус, міста-держави Шумеру, закони Хаммурапі, колонізація, фінікійський алфавіт, ієрогліф, клинопис, цар Соломон, Біблія, Дарій І, варни, касти, буддизм, індуїзм, імперія, Піднебесна, Конфуцій.* **Уміння:** ● знає хронологічні й територіальні межі стародавніх цивілізацій Сходу; ● розташовує події з історії стародавніх цивілізацій у хронологічній послідовності, укладає хронологічну таблицю; ● установлює послідовність історичних подій виникнення та розвитку стародавніх цивілізацій Сходу, за допомогою лінії часу; ● встановлює значення географічного фактору в розвитку цивілізацій Стародавнього Сходу; ● встановлює одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів та їх віддаленість одне від одного (у межах тем	**Цивілізаційні центри Стародавнього Сходу в часі і просторі.** Наукові дослідження стародавніх цивілізацій. Давній Єгипет. Народження Цивілізації Дворіччя. Давній Вавилон. Фінікія. Ізраїльсько-Юдейське царство. Давні Індія та Китай. **Землеробські цивілізації Стародавнього світу.** Вплив природних умов на особливості господарювання давніх цивілізацій Сходу. **Держава і суспільство.** Влада фараона в Давньому Єгипті. Міста-держави Шумеру. Закони Хаммурапі. Поняття закону. Фінікійська колонізація. Ізраїльсько-Юдейське царство.	**Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.** Робота з навчальним текстом та підготовка запитань до нього за допомогою ланцюжка запитань Квінтиліана. Укладання ілюстрованої лінії часу «Давні цивілізації Стародавнього Сходу». Робота з історичними картами. Проєкт-порівняння умов виникнення та розвитку землеробських цивілізацій Стародавнього Сходу. Робота з візуальними джерелами. Дослідницький проєкт «Закони Хаммурапі».

розділу «Цивілізації Стародавнього Сходу», з допомогою вчителя); ● виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів (на прикладі держави в Давньому Єгипті, Дворіччі, Ізраїльсько-Юдейському царстві, Персії); ● виявляє в процесі пошуку інформації про стародавні цивілізації Сходу різні види історичних джерел, зокрема артефакти, текстові, візуальні, усні; ● розрізняє джерела інформації за видами (матеріальні/нематеріальні, первинні/ вторинні, текстово-візуальні тощо); ● визначає риси/ознаки артефакту (музейного об'єкта), писемного та візуального джерела; ● визначає тему й походження запропонованого джерела історичної та суспільної інформації (на прикладі давньоєгипетської цивілізації, Дворіччя, Фінікії; Ізраїльсько-Юдейського царства, китайської та індійської цивілізацій); ● розуміє значення Біблії як історичного джерела; ● формулює питання різного типу до тексту/ медіатексту, візуальних джерел; ● визначає ознаки, що пов'язують документи, артефакти (музейні об'єкти) та	Перська держава. Варни і касти в Індії. Ранги в китайському суспільстві. **Родина, освіта і виховання дітей у Стародавньому світі. Становище жінок.** **Міфологія. Релігійні уявлення.** Язичницькі вірування народів Стародавнього Сходу. Поява монотеїстичних релігій. **Культурні надбання Стародавнього Сходу.** Будівництво пірамід. Мистецтво. Писемність. Батьківщина алфавіту. Біблія як історичне джерело. Конфуціанство	Проєкт-порівняння «Шкільне навчання Єгипту та Шумеру». Укладання пізнавальної загадки (хмаринки слів, кросворда тощо) за змістом навчального матеріалу Творчий проєкт «Сторінка видатного діяча Стародавнього Сходу в соціальній мережі Facebook (Instagram)». Творчий проєкт — фотогалерея «Стародавні цивілізації Азії та Африки»

ілюстративний матеріал (на прикладі стародавніх цивілізацій Сходу); ● визначає тему й походження запропонованого джерела історичної та суспільної інформації; ● визначає придатність отриманої інформації для добору аргументів з допомогою вчителя; ● використовує в поясненнях інформацію з різних джерел, зокрема тексти та відеоматеріали, усні історичні свідчення, музейні експозиції, власні спостереження; ● описує і характеризує за певним алгоритмом пам’ятку природи, історії та культури; ● розрізняє природні, економічні, політичні, соціальні, технологічні та культурні зміни, що відбулися, наводить приклади впливу цих змін на життя людини й суспільства в минулому і теперішньому (на прикладі давньоєгипетської цивілізації, Дворіччя, Фінікії; Ізраїльсько-Юдейського царства, китайської та індійської цивілізацій); ● обґрунтовує користь обміну досвідом і взаємонавчання, пояснює значення освіти в житті людини; ● формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій з історії стародавніх цивілізацій Сходу на життя суспільства, окремих груп людей;		

● визначає значущість історичної події для людини й суспільства; ● пояснює, як людина впливає на різні спільноти й державу своєю діяльністю; ● наводить історичні та сучасні приклади виявів дискримінації та її подолання; ● формулює висновок на основі наведених фактів; ● виявляє (з допомогою вчителя) і пояснює виклики, які стояли перед людиною, суспільством Стародавнього Сходу в різних природних середовищах; ● зіставляє картографічну інформацію різних історичних періодів; ● співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя, текст книжки тощо), у межах тем розділу «Цивілізації Стародавнього Сходу»; ● зіставляє джерела інформації щодо достовірності та повноти; ● визначає на карті положення географічних об’єктів, культурно-історичних пам’яток, місця історичних подій стародавніх цивілізацій Сходу (у межах тем розділу «Цивілізації Стародавнього Сходу»); ● визначає особливості господарства, суспільного життя і культури (на прикладі		

стародавніх цивілізацій Сходу);		

● наводить приклади впливу діяльності людини стародавніх цивілізацій Сходу на навколишнє середовище в часі і просторі, взаємодії людини та природи; ● діє для збереження навколишнього середовища **Ставлення:** ● формулює та висловлює власні судження стосовно ціннісних основ цивілізацій Стародавнього Сходу на основі інформації з різних доступних джерел, гуманістичних цінностей		
Розділ ІІІ. **Давня Греція та її сусіди (10 год)**		
Базові знання: *античність, Мінойська цивілізація, Ахейська Греція, Гомер «Іліада», «Одіссея», Генріх Шліман, міста-держави (поліси), демократія, олігархія, демос, реформи Солона, Спарта, олігархія, Велика грецька колонізація, античні міста-держави Північного Причорномор'я, кіммерійці, скіфи, сармати, Геродот, персько-грецькі війни, Перикл, Олімпійські ігри, П'єр де Кубертен, Імперія Александра Македонського, еллінізм.*	**Природа і населення стародавньої Греції.** Наукові дослідження давньогрецької цивілізації. Природні умови та населення. Розвиток господарства. Система рабства. **Цивілізація Давньої Греції та її сусіди у просторі та часі.** Мінойська цивілізація. Дорійці.	**Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.** Робота з навчальним текстом та підготовка запитань до нього за допомогою ланцюжка запитань Квінтиліана. Робота з картами «Мінойська та ахейська

Уміння: ● розташовує події (у межах тем розділу «Давня Греція та її сусіди») у хронологічній послідовності за допомогою стрічки часу, укладає хронологічну таблицю; ● установлює часову послідовність перебування на території України кіммерійців, скіфів, сарматів; ● встановлює одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів та їх віддаленість одних від одних (у межах тем розділу «Давня Греція та її сусіди», з допомогою вчителя); ● пояснює відмінності між громадським та особистим простором; виявляє порушення права на особистий простір; ● наводить приклади й пояснює призначення об'єктів громадського простору в минулому і сучасності (на прикладі теми «Афіни — батьківщина демократії»); ● пояснює, чому і якими правами від народження наділена кожна людина; ● ідентифікує випадки дискримінації (зокрема утисків), булінгу (цькування) та визначає їх наслідки для особи і групи осіб, до якої ця особа належить;	Ахейська Греція. Велика грецька колонізація. Еллінізм. **Суспільство і держава в Стародавній Греції** Давньогрецький поліс. Афіни – батьківщина демократії: від Солона до Перикла. Стародавня Спарта – приклад олігархічної держави. Держава Александра Македонського. Елліністичні держави. **Військова справа в Стародавній Греції** Поняття конфлікту, його види, стадії та способи подолання. Образ воїна-героя. Озброєння, стратегія і тактика полководців. Греко-перські війни як приклад рівня розвитку військової справи в Давній Греції. Александр Македонський. **Родина і виховання** Родина в Давній Греції. Ґендер. Становище жінки. Навчання дітей. Виховання громадян і воїнів (*на прикладі Афін і*	цивілізації Давної Греції», «Велика грецька колонізація», «Персько-грецькі війни». Дослідницький проєкт «Античні міста-колонії в Північному Причорномор'ї». Укладання синхронізованої таблиці. Робота з ілюстрацією «Житло давніх греків». Міні-дослідницький проєкт «Жінка в давньогрецькому суспільстві». Дискусія «Висловлювання Перикла. Чи актуальні вони в наш час?». Коментований перегляд та інтерпретація візуальних джерел інформації з історії Давньої Греції. Укладання історичних оповідок з життя кіммерійців, скіфів, сарматів на території України. Творчий проєкт — укладання туристичного маршруту «Скарби античної цивілізації на українських землях». Укладання пізнавальної загадки (хмаринки слів, кросворда тощо) за змістом навчального матеріалу. Творчий проєкт

	Спарти). Традиції	«Сторінка видатного

● наводить історичні та сучасні приклади виявів дискримінації та її подолання; ● пояснює потребу доступності громадського простору для людей з інвалідністю або маломобільних груп населення; ● аргументує потребу спільних правил, а також необхідність їх дотримуватися; ● переконує інших у перевагах поведінки, заснованої на повазі до прав людини і поваги до гідності людини; ● формулює судження про вчинки історичних осіб і сучасних діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду; ● обґрунтовує унікальність та неповторність кожної людини; ● поводиться з повагою до інших осіб; ● описує перебіг історичних подій в античних містах–державах Північного Причорномор'я; ● наводить приклади історичних пам'яток та інших проявів присутності в сьогоденні – топоніміка, лексика (на прикладі античних міст-держав Північного, Причорномор'я, Скіфії); ● виявляє різні види історичних джерел, якими послуговуються вчені для дослідження історії Давньої Греції, Скіфії зокрема артефакти,	повсякденного життя. Давньогрецька мода. **Осередки давньогрецької цивілізації та їх сусіди на теренах України:** античні міста-держави, кіммерійці, скіфи і сармати, землеробське населення українських земель. **Культура Давньої Греції.** Міфологія. Релігія. Наукові здобутки. Олімпійські ігри. Пам'ятки мистецтва Мінойської цивілізації, «золотої доби» грецької культури, еллінізму. Видатні діячі давньогрецької культури. Історичне значення давньогрецької культури.	давньогрецького діяча в соціальній мережі Facebook (Instagram)»

текстові, візуальні, усні;		

● формулює запитання щодо достовірності інформації з різних джерел; ● застосовує критерії визначення достовірності інформації (з допомогою вчителя); ● розпізнає прояви маніпулювання інформацією (у межах тем розділу «Давня Греція та її сусіди», з допомогою вчителя); ● визначає риси/ознаки артефакту (музейного об'єкта), писемного та візуального джерела (у межах тем розділу «Давня Греція та її сусіди», з допомогою вчителя); ● визначає ознаки, що пов'язують документи, артефакти (музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал з історичним періодом цивілізацій Давньої Греції, Скіфії; ● порівнює однотипні пам'ятки історії, природи та культури Античної цивілізації і пояснює їх значення; ● розрізняє природні, економічні, політичні, соціальні, технологічні та культурні зміни, що відбулися в Античній цивілізації; ● висловлює власне судження про культурне розмаїття і його цінність для суспільства, виявляє зацікавленість переконаннями інших людей;		

● наводить приклади етнічного, релігійного, культурного й іншого розмаїття в Україні та світі в минулому і сьогоденні; ● детально описує та характеризує історичних осіб за різними ознаками (інтереси, світогляд тощо); ● формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій з історії стародавніх цивілізацій Давньої Греції, Скіфії, на життя суспільства, окремих груп людей; ● співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя, текст книжки тощо); ● позначає розміщення об’єктів на карті, прокладає уявні маршрути, визначає відстані (у межах тем розділу «Давня Греція та її сусіди»); ● виявляє чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів) на прикладі античних міст-держав, Скіфії; ● наводить приклади впливу діяльності людини Античної цивілізації та її сусідів на навколишнє середовище в часі і просторі, взаємодії людини та природи;		

● пояснює, як погляди та потреби людей сьогодні і в минулому пов'язані з подіями їх життя, станом суспільства **Ставлення:** ● обговорює важливість поваги прав людини всіма людьми; ● пояснює, чому Афіни вважаються батьківщиною демократії; усвідомлює цінність демократії для суспільного життя		
Розділ IV. **Давній Рим і його сусіди (7 год)**		
Базові знання: *Римська республіка, сенат, громадянська війна, патриції, плебеї, гладіатор, експансія, Пунічні війни, диктатура Юлія Цезаря, Римська імперія, римське право, вето, християнство, вандали, міграція, Велике переселення народів, автохтони, слов'яни, венеди, склавини, анти.*	**Природа і населення Апеннінського півострова** Наукові дослідження давньоримської цивілізації. Природні умови та населення. Розвиток господарства. Система рабства.	**Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.** Робота з навчальним текстом та підготовка запитань до нього за

Уміння: ● визначає на карті положення географічних об’єктів, культурно-історичних пам’яток, місця історичних подій з історії Давнього Риму; ● знає хронологічні межі існування Римської республіки, Римської імперії; ● виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати й наслідки історичних подій, явищ, процесів (на прикладі воєнної експансії Риму, диктатури Юлія Цезаря); ● виявляє різні види історичних джерел, якими послуговуються вчені для дослідження історії Давнього Риму, давніх слов’ян; ● формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій з історії стародавніх цивілізацій Давнього Риму, спільноти давніх слов’ян на життя суспільства, окремих груп людей; ● характеризує й порівнює становище патриціїв і плебеїв; ● визначає ознаки, що пов’язують документи, артефакти (музейні об’єкти) та ілюстративний матеріал з історичним періодом Давнього Риму, давніх слов’ян; ● пояснює історичне значення християнства; ● визначає хронологічні межі формування спільноти давніх слов’ян;	**Давній Рим у часі і просторі** Виникнення міста Рим. Царський період. Римська республіка. Воєнна експансія Риму. Диктатура Юлія Цезаря. Римська імперія від Октавіана Августа до падіння імперії. **Військова справа в Давньому Римі** Образ воїна-героя. Ставлення до ветеранів армії. Озброєння, стратегія і тактика полководців. Війни Риму на різних етапах історії. Видатні полководці. **Людина в правовій та політичній системі Давнього Риму** Організація влади в Давньому Римі: від республіки до імперії. Закони XII таблиць. Римське право. Права і обов’язки громадян в Римі. Соціальний захист. Основні форми та прояви дискримінації. **Родина і виховання** Родина в Давньому Римі.	допомогою ланцюжка запитань Квінтиліана. Укладання хронологічних і синхронізованих таблиць з історії Давнього Риму, давніх слов’ян. Розповідь про воєнну експансію Риму на основі історичної карти. Укладання пізнавальної загадки (хмаринки слів, кросворда тощо) під назвою «Давні дослідники слов’янства» або «Давні слов’яни». Творчі проєкти — фотогалерея «Міста, які подарував світові Давній Рим», лепбук «Крилаті вислови, які народилися в Давньому Римі», колаж «Про що розповідає антична монета», презентація «Біблія — джерело мудрості». Віртуальна екскурсія «Християнство в мистецтві»

	Становище жінки. Навчання і	

• характеризує повсякденне й господарське життя, суспільну організацію, духовний світ давніх слов'ян; • наводить приклади історичних пам'яток та інших проявів присутності в сьогоденні — топоніміка, лексика (на прикладі давніх слов'ян) **Ставлення:** • пояснює вплив вчинків окремої людини на її найближче оточення та світ; • усвідомлює важливість римського права, яке вплинуло на формування і розвиток правових систем країн Західної Європи і є складовою частиною світової правової культури	виховання дітей. Традиції повсякденного життя. Розваги в давньоримському суспільстві. **Культура Давнього Риму.** Римська культура як продовження античної традиції Давньої Греції. Релігія в Стародавньому Римі: від язичництва до християнства. Пантеон римських богів. Християнське вчення. Ісус Христос. Перші християнські громади і церкви. Перетворення християнства на державну релігію. Розвиток наукових знань. Пам'ятки мистецтва Стародавнього Риму. Історичне значення давньоримської культури. **Сусіди Стародавнього Риму.** Початок Великого переселення народів. Життя варварських племен. Відносини Риму з	

	варварами.	

	Падіння Стародавнього Риму: причини та наслідки. **Давні слов'яни на теренах України.** Питання походження і прабатьківщини слов'ян. Венеди, анти і склавини в писемних джерелах. Повсякденне й господарське життя слов'ян на теренах України. Духовний світ давніх слов'ян	
Узагальнення. **Внесок цивілізацій Стародавнього світу в історію людства (1 год)**		
Уміння: ● виявляє здобутки стародавніх цивілізацій в області науки, техніки, культури; ● позначає на карті історико-географічні об'єкти спадщини Стародавнього світу **Ставлення:** ● усвідомлює важливість спадщини стародавніх цивілізацій для сучасності, значення давньої історії України як складової світової історії	Історія України як складова світової історії. Місце історії Стародавнього світу в історії людства. Сім чудес світу	**Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна.** Творчий проєкт — лепбук, колаж (на вибір) «Досягнення цивілізацій Стародавнього світу»